

TOPLUMSAL SORUNLARIN SİNEMATOGRAFİK ANLATIMI: ‘TAHTACI FATMA’ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER CINEMATOGRAPHIC EXPRESSION OF SOCIAL PROBLEMS: EVALUATIONS ON ‘TAHTACI FATMA’

BEDİR EROĞLU*

NİYAZİ AYHAN**

Sorumlu Yazar

MEHMET ALBAYRAK***

Öz

Belgesel sinema, toplumsal sorunların açığa çıkmasında ve bu sorunlara dair toplumsal farkındalık yaratmak adına önemli bir rol üstlenir.

Bu çalışma, “Tahtacı Fatma” belgeselinin, Tahtacı topluluğunun karşılaştığı toplumsal sorunları nasıl etkili bir biçimde görselleştirerek topluma sunduğunu ve bu sunumun toplumsal farkındalığı arttırma noktasında nasıl bir araç işlevi gördüğünü incelemektedir. Tahtacılar, ekonomik zorluklar, toplumsal dışlanma ve kültürel kimliklerini koruma gibi temel problemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Çalışma, belgesel sinema aracılığıyla Tahtacı topluluğunun yaşadığı sorunlara ve bunların sinematografik anlatım biçimleriyle ifade edilmesine yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, belgesel sinemanın Tahtacı topluluğunun sorunlarını daha geniş bir izleyici kitlesine aktardığı perspektif üzerine durulacaktır

Belgesel sinemanın teknik yönlerinden ziyade, Tahtacıların kendi deneyimlerini nasıl ifade ettiklerine odaklanan araştırma, onların sorunlarının geniş bir izleyici kitlesine nasıl iletildiğini irdeleyecektir. Bu süreçte, belgesel sinemanın toplumsal farkındalık yaratma potansiyeli, marjinal toplulukların sesi olma işlevi ve toplumsal değişim yaratma kapasitesi değerlendirilecektir.

Çalışma ayrıca, Tahtacıların belgesel sinema aracılığıyla kendi hikâyelerini nasıl anlattıkları üzerinde duracaktır. Böylece, belgesel sinemanın yalnızca bir anlatı aracı olmanın ötesinde, toplumsal sorunların görünür kılınmasında oynadığı kritik rol ortaya konacaktır. Araştırma sonuç olarak belgesel sinemanın bir topluluğun sorunlarını beyaz perdeye yansıtmaktan ziyade, bu sorunlara dair çözüm yolları sunabileceğini göstermektedir. Bunu yanı sıra araştırmanın sonuçlarının, belgesel sinemanın marjinal topluluklar için nasıl bir ifade aracı olabileceğine dair literatüre önemli katkılar sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Sorunlar, Belgesel Sinema, Sosyal Dışlanma, Tahtacılar Topluluğu

Araştırma Makalesi / Künye: EROĞLU, Bedir, AYHAN, Niyazi, ALBAYRAK, Mehmet. “Toplumsal Sorunların Sinematografik Anlatımı: ‘Tahtacı Fatma’ Üzerine Değerlendirmeler”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 114 (Haziran 2025), s. 219-233. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1585938>

* Doktora Öğrencisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Lisanüstü Eğitim Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Bışkek, E-mail: bedir.eroglu@manas.edu.kg, ORCID: 0009-0002-6372-3364

** Doç. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Bışkek, E-mail: niyazi.ayhan@manas.edu.kg, ORCID: 0000-0002-6839-6422

*** Doktora Öğrencisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Lisanüstü Eğitim Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Bışkek, E-mail: mehmet.albayrak@manas.edu.kg, ORCID: 0000-0001-7651-2625

Abstract

Documentary cinema plays an important role in revealing social problems and raising social awareness about these problems.

This study examines how the documentary ‘Tahtacı Fatma’ effectively visualises and presents the social problems faced by the Tahtacı community and how this presentation functions as a tool to raise social awareness. Tahtacıs have faced basic problems such as economic difficulties, social exclusion and preserving their cultural identity. The study focuses on the problems experienced by the Tahtacı community through documentary cinema and their expression through cinematographic forms of expression. In this context, it will focus on the perspective that documentary cinema conveys the problems of the Tahtacı community to a wider audience.

Focusing on how Tahtacıs express their own experiences rather than the technical aspects of documentary cinema, the research will examine how their problems are communicated to a wide audience. In this process, the potential of documentary cinema to raise social awareness, its function as the voice of marginalised communities and its capacity to create social change will be evaluated.

The study will also focus on how Tahtacıs tell their own stories through documentary cinema. Thus, the critical role that documentary cinema plays in making social problems visible, beyond being merely a narrative tool, will be revealed. As a result, the research shows that documentary cinema can offer solutions to the problems of a community rather than reflecting them on the silver screen. In addition, the results of the research are expected to make significant contributions to the literature on how documentary cinema can be a means of expression for marginalised communities.

Key Words: Social Issues, Documentary Cinema, Social Exclusion, And the Tahtacı Community.

Giriş

Belgesel sinema, toplumsal sorunların belgelenmesinin ötesine geçerek, bu sorunlara dair toplumsal farkındalık yaratmak ve toplumsal değişime katkı sağlamak adına önemli bir rol üstlenmektedir. Suha Arın belgeselinde, Tahtacıların yaşadığı zorlukları görselleştirirken aynı zamanda izleyiciyi bu sorunlara karşı harekete geçmeye teşvik etmeyi amaçlamıştır. Bu tür bir sanatsal ifade, toplumsal değişimi sadece anlatmakla kalmaz, aynı zamanda onu teşvik eder. Tahtacı topluluğunun yaşadığı sorunların görsel anlatısı, bu topluluğa özel kalmayıp, benzer toplumsal sorunları yaşayan diğer topluluklarla da duygudaşlık kurmayı sağlamaktadır.

Türkiye’nin Akdeniz ve Batı Anadolu bölgelerinde yoğun olarak bulunan Tahtacı topluluğu, özellikle orman işçiliği ile bilinen etno-dinsel bir topluluktur. Tahtacıların karşılaştığı toplumsal sorunlar, çok çeşitli boyutlarda karşımıza çıkmaktadır: toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sağlık problemleri, beslenme yetersizlikleri, sınıfsal ayrımlar ve ayrımcılık gibi. Bu sorunların derinlemesine bir şekilde incelendiği “Tahtacı Fatma” belgeseli, izleyiciye sadece bu topluluğun yaşadığı zorlukları sunmakla kalmaz, aynı zamanda bu sorunlara çözüm önerileri ve toplumsal bir farkındalık kazandırma amacını da taşır.

Bu araştırma, belgesel sinemanın toplumsal sorunların tanımlanmasında ve algılanmasında ne denli etkili bir araç olabileceğini ortaya koymaktadır. Belgeselin sunduğu güçlü sosyal mesajlar, devlet politikalarını yeniden şekillendirme, sivil toplumun harekete geçmesi ve bireysel farkındalığın artması gibi sonuçları doğurabilir. Özellikle Tahtacı topluluğunun yaşadığı eşitsizlikler, izleyicilere küresel ölçekte benzer sorunlarla mücadele eden toplulukların hak mücadelesinin önemini hatırlatmaktadır. Arın’ın belgeseli, toplumsal eşitsizliklere karşı daha geniş kapsamlı

çözüm önerilerinin tartışılması için bir öncülük yapmaktadır.

Bu çalışma, belgesel sinemanın bir topluluğun sorunlarına ayna tutmaktan öte, bu sorunlara dair çözüm yolları sunabileceğini ve toplumsal değişim için ilham kaynağı olabileceğini göstermektedir. Gelecekteki araştırmalar, belgesel sinemanın toplumsal değişim üzerindeki etkisini daha derinlemesine inceleyerek, bu alandaki potansiyelini daha kapsamlı bir biçimde açığa çıkarabilir.

1. Toplumsal Sorunların Dokusunu İncelemek: Toplumsal Sorun Perspektifinden Tahtacı Topluluğu

Toplumsal bir problemin, sosyal yapıda bir kusur olarak görülmesi sağduyu açısından anlamlı olsa da, bu tür bir problemi tanımlamak, insanların herhangi bir durumu toplumsal bir sorun olarak hissetmelerine dayalı öznel değerlendirmeleri göz ardı etmeyi neredeyse imkânsız kılar. Eleştirmenler, bu kavramın nesnelci tanımlarının sorunlu doğasına, ‘inşacılık’ kelimesinin moda haline gelmesinden çok da önce dikkat çekmişlerdir. Örneğin, R. Fuller ve R. Myers (1941, 289) konuyla ilgili olarak: ‘Toplumsal sorunlar, insanların toplumsal problemler olarak gördüğü şeylerdir. Eğer koşullar, bu problemlerin ilgili olduğu kişiler tarafından toplumsal problemler olarak tanımlanmadıysa, bunlar bu insanlar için problem değildir, bilim adamları gibi başkaları için problemler olabilirler’ şeklinde ifade etmektedir.

Toplumsal sorunlar genel olarak iki ayrı grupta ele alınabilmektedir. Bunlardan ilki bilginin sınırlarını genişletmekle ilgili olan, bilgiye göndermelerde bulunan bilişsel sorunlar. Diğeri ise var olanla gerekli olan arasındaki çelişkiye dayanan ve tüm toplumun bunları çözme çabasını gerektiren toplumsal sorunlar (Zaburina-Serova, 2018, 4). Son zamanlarda birçok düşünür toplumsal sorunlar ile ilgili çalışmalar yapma gereği duymuşlardır.

Toplumsal bir sorunu ele alan çalışmalarda genellikle araştırmacılar onun ölçeği hakkında, özellikle kaç kişiyi etkilediği, nasıl ortaya çıktığı ve nasıl geliştiği, sonuçlarının neler olduğu ve son olarak da bunun için ne yapılması gerektiği hakkında sorunu çözmek için sorular sorarlar. Bu sorular, nesnel olarak var olan zararlı (patolojik, işlevsiz) sosyal koşullar ve değiştirilebilen ve değiştirilmesi gereken durumlar olarak toplumsal sorunlara geleneksel sosyolojik yaklaşıma karşılık gelir.

Toplumsal bir sorunu ele alan çalışmaların hareket noktası sağduyu kavramı olmuştur. Sağduyu açısından toplumsal bir sorunun sosyal yapıda bir kusur gibi görünmesine rağmen, bu terimi öznel değerlendirmelere, insanların herhangi bir durumun toplumsal bir problem olduğu hissine başvurmadan tanımlaması imkânsız görünmektedir. Örneğin, R. Fuller ve R. Myers konuyla ilgili olarak: ‘*Toplumsal sorunlar, insanların toplumsal problemler olarak gördüğü şeylerdir. Bu sorunlarla ilgili olduğu kişiler tarafından toplumsal problemler olarak tanımlanmadıysa, bunlar bu insanlar için problem değildir*’ (Fuller-Myer, 1941, 289) şeklinde ifade etmektedir. Bazı sosyologlar periyodik olarak benzer eleştirilerde bulunmuşlardır. G. Blumer’e göre: ‘Toplumsal sorun, belirli bir nesnel yapıya sahip nesnel bir koşul olmayıp, öncelikle toplumdaki tanım ve algı açısından vardır’ (Blumer, 1971, 298-306).

Etno-dinsel bir topluluk olan Tahtacılar, Anadolu’nun Batısı ile Akdeniz coğrafyasında yaşamakta olan ve kendilerini Alevi-Türkmen olarak tanımlayan bir topluluktur (Sarıkaya, 2022, 307; Teber, 2007, 20). Geçmiş dönemlerde üstlendikleri ağaç kesme ve ağaç işçiliklerinden dolayı Tahtacı denilmektedir (Yörükân, 1998, 149). Büyük çoğunluğu Batı Anadolu’da yaşayan Tahtacılar’ın XIII. yüzyılın ilk yarısında yazılı kaynaklarda zikredilen Ağaçeri Türkmenleri’nin bir devamı

olduğu ileri sürülmektedir. Bunların Anadolu'daki yerli bir kavmin veya Hristiyan bir topluluğun kalıntıları olduğu veya XVI. yüzyılın sonlarında İran'dan geldiği yolundaki görüşler inanılır bulunmamaktadır.¹ Nitekim Anadolu'da yaşayan mistik tasavvufi akımların Orta Asya Türk din anlayışı ve Yesevi öğretilerin uzantısı olduğu bilinmektedir (Gökarp, 2014, 110; Gökarp, 2022, 296) Bu topluluğun, Oğuzların Anadolu'ya göçleri sırasında ormanlık alanlara yerleştiği için 'ağaç eri' (orman adamı) denilen gruba mensup olduğu genel kabul görmüştür. Muhtemelen ağaç kesip tahta işiyle uğraşmalarından dolayı Osmanlı döneminde bu adla anılmışlardır. Nitekim bazı Yörük topluluklarının birtakım hizmetler karşılığı vergi muafiyeti kazandıkları ve bu hizmetin adının daha sonra bu topluluklara verildiği, resmî belgelerde ellici, yaycı/yağcı, buğurcu vb. ekonomik işlevleri dolayısıyla tanımlandıkları bilinmektedir (Sümer, 2010, 436-437)

Ağaç işçilikleriyle uğraştıkları için geleneksel olarak dağlık ve ormanlık alanlarda yaşamlarını idame ettirmektedirler. Bu topluluklar kendilerine has yaşam tarzları, örf ve adetleri, inançları ve ritüelleriyle bilinmektedir (Kılıç, 2010, 48; Gökarp-Teber, 2016, 78). Günümüzde hem ağaç işçiliğinin zahmetli bir iş olması hem de kırsal kesimden şehre doğru göçler yaşanmasından dolayı yaşam biçimlerinde de değişimler başlamış, konargöçerliğin etkisiyle benimsedikleri değerleri yavaş yavaş değiştirmeye başlamıştır (Esen, 2021, 11). Tahtacıların bu yeni yerleşim biçimiyle büyük bir kesim artık mesleklerini icra etmemektedir. Ancak bu durum onların kimlik tanımlamalarını etkilememiş, kendilerini yine Tahtacı olarak tanımlamayı sürdürmüşlerdir. Bu tanımlama onların inanç ve kültür grubuna ait olduklarının beyanı niteliğindedir. Ancak Bulut ve Bal'ın Muğla'da yaptığı çalışmaya göre (2016) tahtacılar kendilerini Alevi olarak tanımaktadır. Tahtacı topluluğunda 'Tahtacı' kelimesi eskiden atalarının, dedelerinin, babalarının yaptığı bir mesleği anlatmaktadır. Katılımcılar kendilerini ifade ederken etnik kimliklerini yani Türkmen kimliklerini çok az kullanmaktadırlar.

Yukarıdaki satırlardan anlaşılabacağı üzere Tahtacı topluluğunun kültürel değişim ile ilgili sorunları bulunmaktadır. Bu da beraberinde kimliğe ilişkin birtakım geleneklerin uygulanmasına ket vurmaktadır. Muğla'daki Tahtacı gruplar kültürel anlamda değişim yaşamaktadırlar. Örneğin dini pratiklerinde birtakım gelenekler uygulanmamaktadır. Bu durumun tüm tahtacı topluluğunu kapsamadığını belirtilmelidir. Yerleşim yerleri bakımından farklılıklar göstermektedir. Bir yerleşim yerinde geleneklerin uygulanması devam ederken diğer yerleşim yerinde geleneklerin uygulanmadığı görülmektedir (Bulut-Bal, 2016, 99). Dolayısıyla geleneklerin gelecek nesillere aktarılmasıyla ilgili bir sorundan söz edilebilir.

Toplumsal sorunlar bakımından Tahtacı topluluğuna yaklaşıldığında eğitim ve sağlık sorunlarının ön planda sorunlardan olduğu görülmektedir. Bunun en temel nedeni kırsal kesimlerde yaşamalarından kaynaklanmaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetleri şehir merkezlerinde yoğunlaşmalarından dolayı bu hizmetlere ulaşımını kısıtlamaktadır (Şenyayla, 2020, 52). Topluluğun bir diğer sorunu ise inanç sisteminden dolayı bir suç işlendiğinden sorunu önce kendi aralarında ele almaları yalnızca suçlu ve mağdur arasında bir anlaşma sağlanmadığı takdirde devletin hukuk kurumlarına başvurmalarıdır. Esen'in (2021) yaptığı derinlemesine araştırmadan da anlaşılabacağı üzerine arabulucu görevini üstlenen Alevi dedeleri, köye sadece senede bir veya iki senede bir geldiği de anlatılıyordu. Bu durum onların inanç sistemleri ve şehir kültürüne adaptasyonlarında engel olarak görülmektedir. Şehirleşmeyle ya da

1 Günümüzde Tahtacılar Toroslar, Edremit, , Çanakkale, Bayramiç vb gibi Anadolu'nun çeşitli yerleşim yerlerinde yaşamlarını sürdürmektedir.

yerleşik hayata geçilmesiyle gelen bir diğer kültürel sorunda kadınların konumlarıyla ilgilidir. Göçebelikte kadınlar ve erkekler her alanda birlikteyken, kadınlar göçebelikte erkeklerle beraber çalışıp, beraber ağaç kesip, beraber sosyalleşirken, köy hayatında kocalar kahvede kadınlar tarlada çalışıyordu. Anadolu adetleri hâkim geldiği için Alevi kadınlar eskiden sahip oldukları eşit yaşam alanlarını kaybetmiş oluyorlardı (Esen, 2021, 21).

2. Toplumsal Sorunların Sinematografik Anlatıları Üzerine Değerlendirmeler: Belgesel Sinemada Toplumsal Sorunlar

Toplumsal sorunlar, bireylerin veya grupların memnuniyetsizliğini ifade eden ve varsayılan belirli koşullar hakkında talepkâr nitelikte iddialarda bulunan faaliyetleri (Spector-Kitsuse, 1977, 77) nitelemektedir. Bu nedenle, sosyal sorunların incelenmesinin koşulların kendilerine değil, belirli koşulların sorunlu olarak tanımlanmaya başlamasının bir sonucu olarak tanımsal süreçlere odaklanması gerektiği savunulmuştur.

Toplumsal sorunlar kamu tarafından bilinirliği en çok medya yayın organları aracılığıyla olmaktadır. Medya bir toplumsal sorunu gündemde tutmakta, izler kitle ise herhangi bir toplum sorunu medyadan öğrenebilmekte, sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunabilmektedir. Ancak özellikle belgesel filmlerin bir toplumsal sorunu ekrana yansıtması açısından önemli bir toplumsal görevi de yerine getirmektedir.

Erik Barnouw 1996 yılında yayınlanan Belgesel Kurmaca Dışı Filmin Tarihi (Barnouw, 1996, 33-48) adlı kitabında, benzer stilistik özelliklere sahip, aynı toplumsal işlevi yerine getiren ve belirli bir tarihsel noktada yer alan filmleri ve dizileri sınıflandırmıştır. Sınıflandırmasındaki ortak bağlantı, belirli bir mesleğe veya toplumsal sorunlara dayanmaktadır. Barnouw tarafından önerilen belgesellerin toplumsal işleve göre gruplandırılması, kitabının pedagojik yapılanması için yararlı olmuş olabilir ve gerçekten de türün tarihindeki ana aşamalarını derlemiş, betimlemiş ve örneklemiş olmanın erdemi ona atfedilebilir.

Belgesel film, sinemanın keşfiyle beraber üretimi başlayan bir film türüdür. Günümüze gelene kadar belgesel film şüphesiz değişim ve dönüşüm geçirmiştir; ancak değişmeyen ögesi her zaman gerçekliğin film dili ile anlatılması olmuştur. Belgesel sinemanın varlık sebebi, insan ve insanların oluşturduğu toplumlardır. Belgesel film işte bu muazzam kaynaktan beslenmektedir.

Cerçi'ye göre; belgesel film, niteliği bakımından özel bir tür olarak değerlendirilebilir. Çünkü belgesel, diğer film türlerinden farklı olarak, gerçek konulara yakınlığının yanı sıra, daha yoğun araştırmayı, objektif bakış açısını ve sanatsal kaygıyı gerektirir (Cerçi, 1997, 119).

Belgesel film, öykülü filmde görülen tiyatro geleneğinden tümüyle uzak ve farklıdır. Belgesel film yapımcısı her filmde toplumsal bir olaydan etkilenecek yola çıkarken izleme, görme ve duyma yolundan yararlanarak bu olayların gerçekliğini desteklemektedir (Öngören, 1998:18). Yapımcının etkilendiği sosyal olaylar içinde yaşadığı toplumla ilgili gerçeklerden ortaya çıkmaktadır. Belgesel filmlere bu açıdan yaklaşıldığında Rotha'nın (1968, 342-343) bu konuya vurgusu belgesel filmde öncelikle çağın sorunları ve gerçeklerini yansıtmaya gereğine yöneliktir. Söz konusu sorunlar ekrana taşınırken gerçeklik ile bağ kurulması gerekliliği de doğmaktadır.

Toplumsal gerçeklerin belgesel film aracılığıyla yine topluma aktarılması belgesel film yönetmenlerinin amacıdır. Zaten belgesel filmlerin en temel amacı gerçek yaşam

olaylarının kendi çevresi ve oluş biçimi içinde ya da gerçeğe uygun bir biçimde anlatılmasıyla ilgilidir (Öngören, 1998, 21).

Gerçeklik olgusundan hareketle kanıta dayalı olarak üretilen belgesellerin bir diğer önemli ayağı ise kimliklerin korunmasına yöneliktir. Bu bağlamda belgesel sinema, ulusal ve yerel kültürel değerleri, günümüz koşullarına uyum sağlayarak koruma potansiyeline sahip en önemli medya araçlarından biri olarak kabul edilebilir. Belgesel sinema, gerçek olayları eğitici ya da eğlendirici bir perspektifle ele alıp yorumlayarak, temsil ettiği toplumun sosyal ve kültürel kimliğini estetik bir dille sunar. Bu sayede, bir toplumun kültürel değerleri ve yaşam tarzı, sanatsal bir çerçevede işlenerek izleyiciye aktarılır. Belirli bir kültüre dair belgeseller, o kültürün bakış açısını, kimliğini ve dünyayı anlama biçimini daha etkili bir şekilde yansıtabilir ve bu süreçte diğer kültürlerle ortak bir zemin oluşturulmasına da katkı sağlar. Başka bir ifadeyle, belgesel sinema, toplumların karşılıklı olarak birbirlerini daha iyi anlamalarına ve kültürel farklılıklara daha fazla hoşgörüyle yaklaşmalarına olanak tanıyan bir iletişim aracı olarak işlev görebilir (Sözen, 2007, 253).

Toplumsal sorunların belgesel sinema aracılığıyla inşa edilmesi süreci, hem medya çalışmaları hem de sosyolojik teoriler açısından çok katmanlı bir yapı sunar. Belgesel sinema, toplumsal sorunları yalnızca betimlemekle kalmaz; bu sorunları topluma sunarken, onları belirli bir perspektiften inşa eder ve şekillendirir. Bu süreç, farklı sosyolojik yaklaşımlar aracılığıyla daha derinlemesine anlaşılabilir.

Sembolik etkileşimcilik yaklaşımı bu yaklaşımlardan biridir. Toplumsal sorunların inşasında önemli bir yere sahip olan bu yaklaşım, Howard Becker ve Herbert Blumer gibi isimlerin öncülük etmiştir. Yaklaşım en temelde toplumsal sorunların nesnel bir gerçeklikten ziyade, bireylerin ve grupların etkileşimleriyle oluşturulan anlamlar ve yorumlar üzerinden tanımlandığını vurgular. Belgesel sinema bu noktada, etkileşime dayalı bir anlamlandırma süreci sunarak, toplumsal sorunların anlatısını kitlelere aktarır. Örneğin, Tahtacı topluluğunun sorunlarının belgesel sinema aracılığıyla ele alınması, bu sorunların belirli bir bağlamda görünür hale gelmesini sağlamakta ve izleyiciler arasında bir farkındalık oluşturmaktadır. Sembolik etkileşimcilik çerçevesinde bakıldığında, belgesel filmler, toplumsal sorunları adeta sahnede sunarak toplumun dikkatini bu konulara çekmektedir (Becker, 1963, 42-47).

Erving Goffman'ın dramaturjik analiz yaklaşımı ise belgesel sinemanın toplumsal sorunları inşa etme sürecine yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Goffman, bireylerin sosyal yaşamda bir "performans" sergilediğini öne sürer; bu bakış açısıyla belgesel sinema da, toplumsal sorunları bir sahne olarak kullanarak "perde önünde" izleyiciye sunar. Bu sahneleme sürecinde, anlatıcı ya da yönetmen, toplumsal sorunun dramatik yönlerini öne çıkarır ve izleyicinin konuya duygusal olarak bağlanmasını sağlar. Belgesel sinemada Tahtacıların sorunlarının gösterimi, Goffman'ın dramaturjik yaklaşımı çerçevesinde "perde arkası"ndan çıkarak «perde önüne» taşınır, böylece toplum nezdinde farkındalık yaratılır. Yapısalcı teori, toplumsal sorunların geniş toplumsal yapı ve kurumlar tarafından nasıl şekillendirildiğine odaklanır. Bu teori, belgesel sinemanın toplumsal sorunları yalnızca bireyler arası etkileşimler olarak değil, aynı zamanda toplumsal sistemin ve mevcut güç dinamiklerinin bir sonucu olarak sunmasına olanak tanır. Yapısalcı çerçevede, belgesel sinema, toplumsal yapıdaki adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin görünür kılınmasını sağlar. Tahtacıların sorunlarını yapısalcı bir perspektiften ele alan belgesel filmler, bu topluluğun karşılaştığı yapısal engelleri ortaya koyarak, toplumdaki güç ilişkilerine dair bir eleştiri sunar. Bu bağlamda, yapısalcı yaklaşım, toplumsal sorunların yalnızca bireysel deneyimlerden ibaret olmadığını, toplumsal yapıların ve normların bu sorunların oluşumunda etkili

olduğunu vurgular (Durkheim, 1895, 51-54). Belgesel sinema toplumsal sorunları görünür kılarken aynı zamanda izleyiciyi harekete geçirmeyi amaçlayan bir araç olarak işlev görür. Tahtacı topluluğunun maruz kaldığı adaletsizlikleri gösteren bir belgesel, sadece bu sorunları görünür kılmakla kalmaz, aynı zamanda izleyiciyi bu adaletsizliklere karşı bir mücadeleye davet eder. Çatışma teorisi ışığında, belgesel sinema, güç ve iktidar dinamiklerinin ortaya çıkarılması ve eleştirilmesi için bir araç olarak değerlendirilebilir.

Postmodern sosyoloji, toplumsal gerçekliğin birden fazla perspektif ve anlatıdan oluştuğunu savunur. Bu bağlamda, belgesel sinema, toplumsal sorunlara tek bir doğru veya tek bir anlatı sunmak yerine, bu sorunların farklı boyutlarını ve perspektiflerini de izleyiciye sunar (Covino, 1989, 402). Tahtacıların sorunlarını ele alan belgesel sinemalar, bu topluluğun yaşamını farklı açılardan sunarak izleyicilere çok yönlü bir bakış açısı sağlar. Postmodern teorinin sunduğu çoğul anlatı imkânı, belgesel sinemanın toplumsal sorunları farklı bakış açılarıyla inşa etmesini kolaylaştırır. Bu açıdan yaklaşıldığında da Türk toplumunda Tahtacı olarak bilinen topluluğun sorunlarının tanımlanması ve adlandırılması önem arz etmektedir.

3. Belgesel Sinemada Tahtacıların Sorunlarının Gösterim Biçimleri

Çalışmanın bu bölümünde Tahtacı topluluğunun sorunlarının belgesel sinemada gösterim biçimlerine yoğunlaşacaktır. Bu amaca yönelik aşağıdaki satırlarda araştırmanın konusu, yöntemi ve bulgularına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Konusu

Çalışma Suha Arın'ın 1979 yılında yayınlanan *Tahtacı Fatma* adlı belgeseline odaklanmaktadır. Alevi geleneğinden gelen Tahtacı topluluklarının toplumsal sorunlarına ilişkin gösterim pratikleriyle, topluluğun sinematografik anlatı yoluyla belgesel sinemadaki sorunlarının yansımaları üzerine durulacaktır. Çalışmaya değer katan olgu belgeselin yönetmeninin toplumsal sorunların açığa çıkarılmasıyla ilgili kullanmış olduğu yöntemidir. Bu bağlamda;

Bill Nichols'un 'gözlemci belgesel modalitesi' olarak tanımladığı yönetime de değinen Özgen (2020), kameranın yalnızca bir aygıt olmadığının üstünde durmuştur. Araştırma konusuna değer katan bir diğer olguda *Tahtacı Fatma* belgeseli hem Suha Arın'ın filmografisinde hem de Türk Belgesel Sineması tarihinde özel bir yere sahip olmasıdır. Tahtacı Fatma bir belgesel sinema klasiğidir. Bu özel oluşu sağlayan iki yan vardır: Birincisi Suha Arın'ın belgesel sineması, eşya üzerinden temsil edilen tarih ve kültür öğelerinden vazgeçilerek doğrudan insana odaklanana bir sinema olması, İkincisi ise daha önceki belgesellerinde tanık olamadığımız, ses düzenine payanda olmayan tersine filmin omurgasına konumlanan ve anlatıyı sürükleyen bir sinematografidir.

Tahtacı Fatma belgeseli, toplumsal sorunların ve Alevi geleneğinden gelen Tahtacı topluluğunun yaşadığı zorlukların derinlemesine işlendiği bir örnek sunmaktadır ve bu çalışmanın özgün katkısını oluşturur. Ancak, gelecekte yapılacak çalışmalarda, farklı yönetmenlerin ve dönemin diğer belgesel örneklerinin de karşılaştırmalı bir biçimde ele alınması, benzer temaların ve farklı bakış açıların analiz edilmesi açısından faydalı olabilir. Bu tür bir karşılaştırmalı yaklaşım, toplumsal sorunların belgesel sinema aracılığıyla nasıl temsil edildiğine dair daha geniş bir anlayış geliştirilmesine olanak tanıyacaktır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Suha Arın'ın 1979 yapımı Tahtacı Fatma belgeselinde Alevi geleneğinden gelen Tahtacı topluluğunun toplumsal sorunlarına dair yansımaların analiz edilmesi amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, sosyal bilimlerde yazılı, sözlü veya görsel içeriklerin sistematik bir biçimde incelenmesi yoluyla veri elde etme sürecidir ve araştırmacının, incelenen dokümanlarda belirli temalar veya desenler ortaya koymasını sağlar (Yıldırım-Şimşek, 2011, 203). İletişim bilimlerinde sıklıkla kullanılan bu yöntem, belgesel gibi görsel materyallerin içerdiği anlamları daha derinlemesine yorumlamak ve toplumsal yapı üzerindeki etkilerini anlamak için uygundur (Bowen, 2009, 28). Doküman analizinin uygulama sürecinde, belgeselin içeriği tematik analizle detaylandırılmıştır. İlk olarak, Tahtacı Fatma belgeselindeki sahneler ve röportajlardan alınan konuşmalar izlenmiş ve toplumsal sorunlara dair unsurlar belirli kategoriler altında toplanmıştır. Braun ve Clarke, (2006, 83) sözünü ettiği toplumsal sorunlardan en başatlarından olan sosyo-ekonomik sorunları, kültürel baskılar, sağlık ve eğitim erişimi gibi ana temalar ortaya çıkarılmıştır.

Tematik kodlama süreci sırasında, belgeselde yer alan röportajlardan elde edilen ifadeler ve görsel materyaller titizlikle incelenmiş ve topluluğun karşılaştığı sorunların hangi temalar altında sınıflandırılabilceği belirlenmiştir. Ayrıca, bu süreçte ifadelerin biçimsel özelliklerine de dikkat edilmiştir. Kodlama işlemi, belirli temalar doğrultusunda yapılmış olup, cinsiyetle ilgili ifadeler toplumsal cinsiyet kategorisine, sağlıkla ilgili durumlar sağlık sorunları kategorisine, çalışma hayatına dair meseleler orman işçiliği teması altında toplanmış, toplumsal eşitsizlikle ilgili anlatımlar ise toplumsal eşitsizlik kategorisinde sınıflandırılmıştır. Bu çerçevede yapılan analiz, belgeseldeki çeşitli toplumsal sorunların sosyo-kültürel bağlamda nasıl yansıtıldığını ve bu sorunların topluluk üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik derinlemesine bir inceleme sunmaktadır. Belgeselin içeriği, bu bağlamda sosyolojik bir perspektifle yeniden değerlendirilmiş ve toplumsal sorunların gösterimi sürecinde belgeselin oynadığı rol detaylandırılmıştır.

Bu çerçevede aşağıdaki satırlarda yer alan bulgular bölümünde görsel dokümanın (Tahtacı Fatma) analizine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

3.3. Filmin Künyesi

1979 Uluslararası Çocuk Yılı'nda gösterilen 'Tahtacı Fatma' belgeseli, Toros ormanlarında çok zor şartlar altında yaşayan 12 yaşındaki tahtacı bir kızın hayatını, özlemleri ve bilinçaltındaki büyük bir korkuyu yansıtmaktadır. Yaklaşık 2000 metre yükseklikteki dağlarda az bilinen ama yaygın bir çocuk işçiliği uygulamasını Fatma ile simgelemeyi amaçlayan belgesel, Orman Bakanlığı'nda tahtacılık işlerinde çalışan, sosyal güvenceden tamamen yoksun emekçileri dramatik bir şekilde anlatıyor. Belgeselde tahtacıların günlük yaşamlarının yanı sıra tahtacı folklorunun en önemli unsurlarından biri olan Semah Dansı son sahnede yer almaktadır. Semah Dansı, ünlü halk ozanı Pîr Sultan Abdal'ın yaklaşık 400 yıl önce başlattığı bir direnişi simgelemektedir.

Yönetmen: Suha Arın

Yönetmen Yardımcısı ve Editör: Nesli Çölgeçen, Cemal Karman, Kemal Sevimli, Yalçın Yelence

Görüntü Yönetmeni: Hasan Özgen

Kamera: Savaş Güvezne

Müzik Düzenleme: Mehmet Erenler, Nevit Kodallı

Aldığı Ödüller:

Birincilik Ödülü, 3. Uluslararası Balkan Film Festivali, 1979

Gümüş Kılıç Ödülü, Uluslararası Şam Film Festivali, 1979

Altın Portakal, Antalya Film Festivali, 1979

Birincilik Ödülü, T.C. Kültür Bakanlığı Kısa Film Yarışması, 1979

4. Bulgular

Bu çalışma, belirli bir belgeselin derinlemesine analizi yoluyla toplumsal sorunların kapsamlı bir incelemesini amaçladığından, belge niteliği taşıyan bir analiz yöntemiyle Tahtacı Fatma belgeseline odaklanılmıştır. Bu belgesel üzerinden, toplumsal sorunların açığa çıkarılması hedeflenmiş olup, belgeselin sunduğu içerik, toplumsal yapının ve sorunların analizinde önemli bir kaynak olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, literatür taraması sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda belirlenen toplumsal sorunlar, bulgular bölümünde ele alınmıştır. Çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, sağlık sorunları, orman işçiliğine bağlı zorluklar ve toplumsal eşitsizlikler gibi çeşitli sorunlar, belgeseldeki yansımaları üzerinden değerlendirilmiştir.

4.1. Toplumsal Cinsiyete İlişkin Sorunlar

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, özellikle kırsal ve izole topluluklarda kadınların sosyal, ekonomik ve sağlıkla ilgili olanaklarına ulaşmalarını ciddi biçimde kısıtlamaktadır. Bu durum, Tahtacı topluluğunda kadınların eğitim, iş gücü katılımı, gelir düzeyi ve sağlık hizmetlerine erişim gibi alanlarda birçok engelle karşılaşmalarına neden olmaktadır. Eğitimdeki cinsiyet temelli ayrım, Tahtacı topluluğunda da belirgindir. Belgeselde, Fatma karakterinin ağabeyinin eğitim almasına karşın kendisinin ev işlerinden sorumlu tutulması, toplumsal cinsiyet rollerinin eğitim fırsatlarını nasıl belirlediğini göstermektedir.

Bu tür topluluklarda, kadınların okula gönderilmesi yerine aile içi sorumluluklara yönlendirilmesi, onların kişisel gelişimlerini ve ekonomik bağımsızlıklarını kısıtlayarak yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir (Kaber, 2005, 15; Smith-Haddad, 2000, 25; Benería vd, 2015, 54-56).

Buna ek olarak, kadınların iş gücüne katılım oranlarının düşük olması ve gelir düzeylerindeki dengesizlikler, kırsal alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir diğer önemli boyutunu oluşturmaktadır. Fatma'nın "Şehirde yaşamak. Orda *bi aylıklı bi memur olacaan. Şehirde rahat edilir. Dağda gibi irezil olunmuyo...*" sözleri, cinsiyet rolleriyle sınırlanan ekonomik fırsatları ve daha iyi yaşam koşullarına erişememe durumunu ifade etmektedir. Tahtacı topluluğunda kadınların ev dışında istihdama katılımı sınırlıdır, bu da onların ekonomik bağımsızlık elde etmelerini zorlaştırmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmektedir. Kandiyoti'nin (1988) de belirttiği gibi, toplumsal eşitsizlik geleneksel topluluklardaki iş bölümünü ve kadınların ekonomik bağımsızlık arayışı bulunmaktadır. Tahtacı topluluğu gibi topluluklarda bulunan patriyarkal yapı kadın istihdamına engel oluşturmaktadır (Kandiyoti, 1988, 280-283) Kadınları ekonomik hayatta geri planda kalmasıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliği pekişir (Moghadam, 1998, 44).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın sağlığı üzerindeki etkisi ise özellikle çarpıcıdır. Belgeselde, hamile bir kadının ağır işlerde çalışırken geçirdiği kaza sonucu hayatını kaybetmesi, sağlık hizmetlerine erişimdeki yetersizliklerin ve zorlu çalışma koşullarının kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerini gözler önüne sermektedir. Tahtacı topluluğundaki kadınların, sağlık hakkına erişimlerinin kısıtlı olması, onların sağlık risklerini artırmakta ve bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlık alanındaki etkilerini ortaya koymaktadır (Karacan-Gökçe, 2020, 39).

Belgeselde Fatma'nın *"Ben hayatımda hasta olduğumda ağlarım. Abim döver ağların, annem azarlar ağların, babam hiçbir şey yapmaz..."* gibi ifadeleri, kırsal alanlarda kadınların maruz kaldığı fiziksel ve duygusal şiddetin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olduğunu göstermektedir. Literatürde, kırsal topluluklarda kadınların şiddete daha fazla maruz kaldığı ve bu durumun onların hem psikolojik hem de fiziksel sağlıklarını olumsuz etkilediği belirtilmektedir (Campbell vd, 2008).

Sonuç olarak, Tahtacı topluluğu gibi izole topluluklarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların eğitimden sağlığa, ekonomik bağımsızlıktan sosyal statüye kadar birçok alanda kısıtlanmalarına neden olmaktadır. Bu eşitsizlik, kadınların bireysel gelişimlerini ve sosyal katılım olanaklarını sınırlayarak sosyoekonomik ve sağlık açısından dezavantajlı bir konuma itmektedir. Bu tür topluluklarda cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya yönelik politikaların hayata geçirilmesi, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan kısıtlamalardan kurtulmalarına katkı sağlayacaktır.

4.2. Sağlık Sorunları

Tahtacı topluluğunda sağlık sorunları, yalnızca bireylerin fiziksel sağlıklarını değil, aynı zamanda sosyal refahlarını ve toplumsal dinamikleri de etkileyen köklü bir sorundur. Bu topluluk, ormanlık alanlarda yaşamaktadır ve uzak coğrafi konumu nedeniyle modern sağlık hizmetlerine erişimi sınırlıdır. Hastaneye ulaşımın zorluğu ve sürekli iş güvencesinden yoksun çalışma koşulları, topluluğun sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamasına neden olmaktadır. Belgeselde yer alan, bir kadının doğum sırasında şehirdeki sağlık merkezine ulaşmadan hayatını kaybetmesi, bu sınırlı erişimin yarattığı ciddi sonuçları açıkça yansıtmaktadır. Yetersiz sağlık hizmetlerine erişimin ciddi sonuçları, bu tür topluluklarda kadınların doğum sırasında veya başka acil sağlık durumlarında hayati risklerle karşı karşıya kaldığını göstermektedir (Campbell vd., 2008, 227; Galtung, 2009, 122).

Belgeselde, sağlık sisteminin sağladığı desteğin eksikliği de çeşitli örneklerle vurgulanmaktadır. Örneğin, bir topluluk üyesinin, *'Hastayım guzum ben üzerinden ırak... Belimde bir ağrı. Geçiremedik. (...) İlaç parasını da kendim veriyom. Muayene parası iki yüz lira para veriyom ben. Bakmıyo! Devlet böyle beş kuruşluk bi şey almiyo da vermiyo da, bi defa bakmıyo da. Yatarsam işte yatak parasını almiyo... ona yalan yok'* ifadeleri, sağlık hakkının bir temel insan hakkı olarak yetersiz kaldığını, topluluğun sağlık hizmetlerine erişiminde yaşanan sıkıntıları gözler önüne sermektedir. Bu durum, sağlık politikalarının özellikle marjinal topluluklar üzerindeki etkilerini daha net anlamak açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilmelidir (PLOS Global Public Health, 2023; ACOG, 2023)

Ayrıca, Tahtacı topluluğunun beslenme alışkanlıkları da sosyoekonomik kısıtlılıklarla şekillenmektedir. Elektriğin olmayışı, uzak pazar alanları, sınırlı gelir gibi etkenler, topluluk üyelerinin yeterli ve dengeli beslenme imkânlarından mahrum kalmasına yol açmaktadır. Özellikle çocuklarda beslenme eksiklikleri sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Belgeselde bir çocuğun *'En çok sevdiğim yemek; et,*

fasulye, piyaz bunlar... lokantadaki yemeklerin hepsini severim' ifadesi, topluluğun gıda güvenliği ve beslenme ile ilgili yaşadığı sorunları duygusal bir anlatımla dile getirmektedir. Sağlıklı ve dengeli bir diyetin sağlanamaması, özellikle çocukların sağlığı üzerinde olumsuz etkilere yol açmakta ve onların gelişimini engellemektedir (Shankar vd.,2017, 136).

Bu sağlık ve beslenme sorunları, Tahtacı topluluğunun sosyoekonomik statüsüyle ilişkili olarak, topluluğun yaşam kalitesini düşürmekte ve bireylerin sağlık sorunlarına duyarlı hale gelmelerine yol açmaktadır.

4.3.Orman İşçiliğinden Kaynaklı Sorunlar

Orman işçiliğinin, Tahtacı topluluğunun geçim kaynağı olduğu ve bu çalışma koşullarının çeşitli zorluklar barındırdığı görülmektedir. Sosyal güvence eksikliği, ağır ve tehlikeli çalışma koşulları, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin olmaması bu topluluk üzerindeki temel baskılar arasındadır (Şenyayla, 2020, 46).

Çocuk işçiliği ve bunun fiziksel ve zihinsel gelişim üzerindeki etkisi, özellikle orman işçiliği gibi ağır ve tehlikeli sektörlerde çalışan çocuklarda belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Araştırmalar, bu tür işlerin çocukların hem sağlığını hem de bilişsel gelişimini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır (Edmonds-Shrestha, 2012, 110). Ayrıca, ailelerin ekonomik zorunluluklardan dolayı çocuklarını çalışma hayatına dahil etmeleri, çocukların eğitime erişimini sınırlandırmakta ve fiziksel risklere maruz kalmalarına sebep olmaktadır (International Labour Organization [ILO], 2018, 25-26).

Örneğin, belgeselde 35 yaşındaki Ahmet Kara'nın sözleri, Tahtacı topluluğunun içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşulların yetersizliğine dikkat çekmektedir. Kara, *"işçi iki yerde göz önüne alınıyor, birisi harpte, birisi seçimde, birisi de devlet angaryasında. Devlet bizi netsin, biz ölesiye ormanda yaşarık"* sözleriyle devlete yönelik eleştirilerini ve işçilerin toplumdaki görünmezliğini dile getirmektedir. Bu sözler, topluluğun sosyoekonomik yoksunluklarının, toplumsal eşitsizliklerin ve çocuk işçiliğinin dramatik sonuçlarını gözler önüne sermektedir.

Bir işçi babanın, küçük yaştaki oğlunun *Can aciz oluyor, 11 yaşındaki bir çocuk 25 kilo ağırlığındaki stil motorlu testereyi tutar da ormanın içinde ağaç kesebilir mi? Keser! Ya o motor onu kesecek ya ölecek ya da kesecek, çıkar yolu yok!* Şeklindeki 25 kiloluk testereyi kullanma zorunluluğunu dile getirdiği ifade ise, çocuk işçiliğinin fiziksel tehlikelerini ve bu durumun yaratabileceği travmaları vurgulamaktadır. Aynı zamanda, belgeselde dile getirilen *"rüyalarımdaya bile devrilen, durmadan devrilen ağaçlar görüyorum"* ifadesi, çocukların bu zorlu çalışma koşullarının etkisiyle yaşadıkları psikolojik baskıyı açığa çıkaran çarpıcı bir örnek olarak öne çıkmaktadır.

4.4.Toplumsal Eşitsizlik Sorunları

Tahtacı topluluğunun tarihsel, kültürel ve sosyoekonomik bağlamda değerlendirilmesi, özellikle belgeselde yer alan ifadelerle desteklenerek, toplumsal eşitsizliklerin ve dışlanmışlık hissinin farklı boyutlarını ortaya koymaktadır. Tahtacıların maruz kaldığı ayrımcılık, yalnızca etnik ve dini kimlikleri ile sınırlı kalmayıp, ekonomik zorluklar ve sosyal statüye dayalı bir dışlanma şeklinde de kendini göstermektedir. Bu durum, belgeselde yer alan *"biz tahtacı olduğumuzdan"* ve *"fakir misin, beş tane kitap yutsan cahilsin"* gibi ifadelerle somut bir şekilde dile getirilmiştir. Araştırmalarda da belirtildiği üzere, ekonomik eşitsizlik ve sosyal

adaletsizlik, toplulukların hem bireysel hem de kolektif kimliklerini derinden etkilemektedir (Kıray, 1998, 120-125).

Belgeselde vurgulanan gelir dağılımındaki eşitsizlik, yalnızca ekonomik düzeyi değil, aynı zamanda toplumsal algıyı ve bireylerin yaşam kalitesini de etkileyen çok yönlü bir sorunu temsil etmektedir. Türkiye’deki gelir dağılımındaki eşitsizlik üzerine yapılan çalışmalarda, düşük gelir grubundaki bireylerin eğitim, sağlık ve sosyal katılım gibi temel hizmetlere erişimlerinin sınırlı olduğu belirtilmiştir (Buğra- Keyder, 2006, 211). Bu bağlamda, belgeselin odaklandığı Tahtacı topluluğu, marjinalize olmuş grupların toplumsal yapı içerisindeki yerini anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Sonuç

Mesleklerinden dolayı kendilerine “Tahtacı” adı verilen bu topluluk, Türkiye’de yoğun olarak Akdeniz ve Batı Anadolu’nun dağlık ve ormanlık alanlarında yaşamaktadır. “Tahtacı Fatma” belgesel filminde döneminin toplumsal sorunları ustalıklı yansıtılmıştır. Başlıca öne çıkan sorunlar; toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sağlık problemleri, beslenme yetersizlikleri, sınıfsal ayrımlar ve orman işçilerinin karşılaştığı zorluklar ile ayrımcılıktır.

Bu araştırma, toplumsal sorunların yalnızca istatistik ve raporlar üzerinden değil, sanatsal araçlar ve görsel medya yoluyla da etkili bir şekilde topluma aktarılabilirliğini göstermektedir. Suha Arın, bu belgeselinde yalnızca Tahtacı topluluğunun karşılaştığı sorunları belgelerken aynı zamanda bu sorunların çözümü için izleyicide farkındalık yaratmayı hedeflemiştir. Özellikle belgeselin sunduğu gerçekler, bireysel ve toplumsal düzeyde harekete geçme ihtiyacını gözler önüne sermektedir.

Belgesel, sadece bir anlatı değil, aynı zamanda bir değişim aracıdır. Bu bağlamda, toplumsal eşitsizliklere dikkat çekerek devlet politikalarının yeniden şekillenmesine, sivil toplumun harekete geçmesine ve bireysel farkındalığın artmasına katkıda bulunabilir. Belgeselde dile getirilen sorunlar, izleyiciye yalnızca Tahtacıların karşılaştığı zorlukları değil, küresel ölçekte benzer durumları yaşayan toplulukların hak mücadelesinin önemini de hatırlatmaktadır. Arın’ın belgeseli, sadece Türkiye için değil, dünya çapında toplumsal eşitsizliklere karşı daha geniş kapsamlı çözüm önerilerinin tartışılmasına öncülük edecek bir belge niteliğindedir.

Sonuç olarak, bu çalışma belgesel sinemanın bir topluluğun sorunlarına ayna tutmaktan öte, bu sorunlara dair çözüm yolları sunabileceğini ve daha adil bir toplumsal düzen için ilham kaynağı olabileceğini göstermektedir. Belgeselin güçlü bir sosyal değişim aracı olarak işlevi, özellikle azınlık toplulukların seslerini duyurma ve hak taleplerini görünür kılma bağlamında önem taşımaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalar, belgesel sinemanın bu etkilerini daha kapsamlı bir şekilde inceleyerek toplumsal değişim üzerindeki rolünü daha detaylı bir şekilde ortaya koyabilir.

Kaynaklar

- ACOG, American College of Obstetricians and Gynecologists. Healthcare access and rural women: Challenges and disparities. American College of Obstetricians and Gynecologists. Washington: 2023. <https://www.acog.org/clinical/clinical-guidance/obstetric-care>
- Barnouw, Erik. Documentary: A history of the non-fiction film. 33-48. London: Oxford University Press, 1993.
- Becker, Howard S. Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. 42-47. New York: Free

- Press Glencoe, 1963.
- Benería, Lourdes vd. "Gender, development and globalization: Economics as if all people mattered". 54-56. New York: Routledge, 2015.
- Blumer, Herbert. "Social problems as collective behavior". *Social problems* 18/3 (1971), 298-306. <https://doi.org/10.2307/799797>
- Bowen, Glenn A. "Document analysis as a qualitative research method". *Qualitative research journal* 9/2 (2009), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Braun, Virginia - Victoria, Clarke. "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative research in psychology* 3/2 (2006), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Buğra, Ayşe – Çağlar, Keyder. "The Turkish Welfare Regime in Transformation". *Journal of European Social Policy* 16/3 (2006), 211-228. <https://doi.org/10.1177/0958928706065593>
- Bulut, Ümmü – Bal, Hüseyin. "Sosyolojik açıdan Tahtacı grupların araştırılması (Muğla örneği)". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 36 (2015), 81-102.
- Campbell, Jacquelyn C. vd. "The intersection of intimate partner violence against women and HIV/AIDS: a review". *International journal of injury control and safety promotion* 15/4 (2008), 221-231. <https://doi.org/10.1080/17457300802423224>
- Cereci, Sedat. "Belgesel film". İstanbul: Şule Yayınları, 1997.
- Covino, William A. "The Postmodern Condition: A Report on Knowledge." *Rhetoric Review* 7/2 (1989) 401-405.
- Çölgeçen, Berrin Avcı. Yaşamı ve Belgeselleriyle Suha Arın. Konya: Tablet Yayınları, 2006.
- Eric V., Edmonds – Maheshwor, Shrestha. "Children's Work and Independent Child Migration: A Critical Review". *World Bank Research Observer*, 27/1 (2012), 98-120. <https://doi.org/10.1093/wbro/lkr009>.
- Eryılmaz, Süleyman. "Toplumsal Cinsiyet Rolü ve Kadın Sağlığı". *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 1/1 (2020), 5-13.
- Galtung, Johan. "Violence, Peace, and Peace Research". *Journal of Peace Research* 6/3 (2009): 110-118.
- Goffman, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday, 1959.
- Gökalkp, Yusuf – Teber, Hüseyin. "Risâle-i Su'âl-i Hırka, Risâle Der Beyânı Kemer ve Risâle-i Der Beyân-ı Post İsimli Bektâşî Metinlerinde Dinî-Tasavvufî Semboller". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2016): 77-91.
- Gökalkp, Yusuf. "Türk Din Anlayışında Ehl-i Beyt Algısının Tarihi ve Teolojik Arka Planı." 12. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, (30 Ağustos – 06 Eylül 2014), ed. Ahmet Vecdi Can vd. 105-112. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2014.
- Gökalkp, Yusuf – Karagöz, Nail, (ed.). *İslam Mezhepleri Tarihi II*. 291-304. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2022.
- ILO, International Labour Organization. *Global Estimates of Child Labour: Results and Trends, 2012-2016*. Geneva: 2018.
- Kabeer, Naila. "Gender equality and women's empowerment: A critical analysis of the third millennium development goal1". *Gender & development* 13/1 (2005): 13-24, <https://doi.org/10.1080/13552070512331332273>
- Kandiyoti, Deniz. *Bargaining with patriarchy*. *Gender & society* 2/3 (1988): 274-290.
- Karacan, Esin – Sena, Gökçe. "Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın sağlığı". *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi* 1/1 (2020): 39-59.
- Kılıç, R. "Tahtacılar: Etnik kimlik, toplumsal yapı ve siyasal etkileşim". *Ankara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi Dergisi* 19/3 (2010), 47-72.
- Kıray, Mübeccel Belik. *Toplumsal yapı toplumsal değişme*. İstanbul: Bağlam, 1999.
- Kuruoğlu, Huriye - Alev F, Parsa(ed.). *BELGESEL FİLMDE ZAMANIN RUHU Belgesel*

- Filmde Değişen Anlam ve Anlatım. Ankara: Detay Yayınları, 2017
- Küçük, Murat. Horasan'dan İzmir Kıyılarına Cemaat-ı Tahtacıyan. İstanbul: Nefes Yayınları, 1995.
- Moghadam, Valentine M. Women, work, and Economic Reform in the Middle East and North Africa. Lynne Rienner Publishers, 1997.
- Öngören, Simten Gündeş. Belgesel filmin yapısal gelişimi ve Türkiye'ye yansıması. İstanbul: Der Yayınları, 1991.
- Özgen, Kurtuluş. "Suha Arın filmografyasında aykırı bir belgesel Tahtacı Fatma (1979): sinematografik analiz". Etkileşim İletişim Fakültesi Akademik Dergisi 5 (2020): 170-185.
- Berger, Peter - Thomas Luckmann. The social construction of reality. New York: Doubleday 2016, 110-122.
- Fuller, Richard – Richard, R. Myers. "The natural history of a social problem". American sociological review 6/3 (1941): 288-320.
- PLOS, Global Public Health. Access to healthcare in rural communities: Barriers and solutions. PLOS Global Public Health, 1/1 ABD: 2023 <https://doi.org/10.1371/journal.pgph.000001>
- Rabinowitz, Paula. They must be represented: The politics of documentary. Verso, 1994.
- Rotha, Paul. Belge Filmciliğinin Bazı İlkeleri. çev. Arsan Soley. Ankara: Türk Dil Kurumu Sinema Özel Sayısı. 1968.
- Sevim, Seçkin. Bir Belgesel Üç Usta: Suha Arın, Hüseyin Anka Ve Mimar Sinan'ı Yeniden Yorumlamak. İdil Sanat ve Dil Dergisi 8/62 (2019): 1263-1277.
- Shankar, Priya vd. "Association of food insecurity with children's behavioral, emotional, and academic outcomes: a systematic review". Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics 38/2 (2017): 135-150.
- Smith, Lisa C – Lawrence, James Haddad. Explaining child malnutrition in developing countries: A cross-country analysis. 111. Washington: Intl Food Policy Res Inst, 2000.
- Sözen, Mehmet. İki aynı şey: Yanında olmak ya da karşı durmak. İstanbul: Belgesel Sinemacılar Birliği BSB Sinema Eseri Sahipleri Meslek, 2007.
- Sümer, Faruk. "Tahtacılar". TDV İslam Ansiklopedisi 39/436-437. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Şenyayla, Gamze. "Tahtacılar üzerine sosyolojik bir araştırma (Antalya ili örneği)". Sosyolojik Bağlam Dergisi 1/1 (2020): 42-53.
- Teber, Ömer Faruk. "Osmanlı Belgelerinde Alevilik İçin Kullanılan Dinî - Siyasî Tanımlamalar". Dini Araştırmalar 10/28 (Haziran 2007), 19-38.
- NTV. "Yönetmen Süha Arın Toprağa Verildi." (04 Şubat 2024) <http://arsiv.ntv.com.tr/news/255653.asp>.
- Yıldırım, Ali – Simsek, Hasan. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. 11/ 1999-2018. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1999. <https://hdl.handle.net/11511/70532>
- Yörükân, Yusuf Ziya – Yörükân, Turhan. Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar. Haz. Turhan Yörükân. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1998.

Extended Abstract

This study aims to analyze the role of documentary cinema in making social problems visible and in this context the documentary film 'Tahtacı Fatma' in terms of social theories. Therefore, the study aims to reveal the capacity of this documentary film to produce sensitivity. This documentary film, made by Suha Arın in 1979, draws attention to the multi-layered and in-depth problems experienced by the Tahtacı community in Turkey, such as social exclusion, gender inequality, difficulties in accessing health services, economic deprivation, and the preservation of cultural identity. The documentary is not limited to a visual narrative. It also fulfills an important function in terms of publicizing these problems to a wider community,

raising awareness, and creating public opinion.

The research is shaped by a theoretical approach that argues that documentary cinema not only reflects reality but also reconstructs social problems within a certain framework. This approach enables social problems to be addressed not only as socio-economic phenomena but also as complex and dynamic processes shaped by the perception and interaction processes of individuals and communities. The theoretical framework of the research is formed by utilizing a wide range of theoretical approaches such as symbolic interactionism, dramaturgical analysis, structuralism, and postmodern sociology. These approaches focus on how documentary cinema shapes the processes of defining, understanding, and conveying social problems. In the light of these theoretical perspectives, the forms of representation of the Tahtacı community, the emotional effects on the viewers, and the ways in which the documentary makes structural problems visible and presents them from a critical perspective are analyzed in depth.

Document analysis, a qualitative method, was used in the research. In this context, the content of the documentary was systematically analyzed through thematic analysis. Through the analysis of interviews, daily life scenes, and personal narratives in the documentary 'Tahtacı Fatma', basic themes such as gender inequality, difficulties in accessing health services, difficult living conditions based on forest labor, and economic exclusion became evident. Each of these themes reflects the structural inequalities that the community is exposed to and the struggles in daily life practices, while also shedding light on the community's resistance practices. In the documentary, especially the exclusion of women from education, the prevention of their participation in the labor force, and the difficulties they face in accessing health services are strikingly emphasized. In addition, child labor, hazardous working conditions of forest labor, and the long-term health problems they bring are also important focal points.

The findings of the analysis of this documentary reveal that documentary cinema not only conveys existing social and economic problems but also has the power to raise social awareness, create a sense of empathy in the audience, and shape public policies. The research emphasizes that especially the cinematographic language used by Suha Arın makes visible not only the Tahtacı community's victimization but also its social and cultural resistance. In this sense, documentary is not only a simple narrative but also a tool for social transformation. In this context, it is argued that by drawing attention to social inequalities and structural problems, the documentary can contribute to reshaping state policies, mobilizing civil society and academia, raising public awareness, and increasing individual awareness.

For the documentary to realize this broad potential for impact, documentary filmmakers must carefully observe ethical and aesthetic responsibilities. In addition to establishing an emotional connection with the audience, reflecting the voice and subjectivity of the represented community is among the important tasks of documentary narrative. In addition, using documentary films more in educational institutions and public spaces can be an effective method to increase social sensitivity and develop permanent solutions to social problems.

In conclusion, this study shows that documentary cinema is not only a passive tool that reflects social problems, but also an active social change tool that can offer solutions to these problems, create social awareness and sensitivity, and inspire the construction of a more just and equal social order. The powerful capacity of documentary cinema to create social change has an important and valuable function, especially in the context of making the voices of minority and marginalized communities heard and making their demands for rights visible. It is important for future research to address these effects of documentary cinema in more depth in different contexts and to reveal the role of such cinematographic works in social transformation in a more comprehensive manner.

